

हिमसंस्कृतवार्ताः

दैनिक ई-संस्कृतवार्तापत्रम्

himsanskritvartah
e-Sanskritnewspaper

नवा प्रेरणा नवोत्साहः

हिमाचलप्रदेशस्य संस्कृतशिक्षकाणां नूतनः प्रकल्पः

■ पृष्ठ-4 ■ वर्ष-3 ■ अङ्क-136

1 08.03.2024 शुक्रवासरः वि.सं. २०८० फाल्गुणकृष्णपक्षः त्रयोदशी फाल्गुण २५ प्रविष्टांशः
Website- www.himsanskritam.com Email-himsanskrit@gmail.com

2 लोकसभानिर्वाचनं समीपे, काङ्ग्रेसस्य रणनीतिकाराः क्षेत्रं त्यजन्ति, तर्हि नौका कथं गमिष्यति ?

3 धर्मशालायां (टेस्ट) क्रीडायाः रोमाञ्चः, विदेशीय- अतिथिभिः क्रीडकानां मनोबलं वर्धितम्,

4 शिवशक्तेः मेलनस्य विशेषोत्सवः महाशिवरात्रिः

प्रमुखाः वार्ताः
भारत-जापान-देशयोर्मध्ये सम्बन्धानां प्रशंसां

राष्ट्रपतिः पदासीना द्रौपदी मुर्मूः नवदिल्ल्यां केन्द्रीय संस्कृत विश्वविद्यालयस्य प्रथमे दीक्षांतसमारोहे मुख्यातिथित्वेन सहभागितां विहितवती

राष्ट्रपतिः द्रौपदी मुर्मूः संस्कृतं राष्ट्रभाषा देशवागित्वेन परिभाषितवती । राष्ट्रपतिना समुदीरितं यत् संस्कृतभाषायां भारतस्य सांस्कृतिकन्यासः संयुक्तः वर्तते । अनेकाः भारतीयभाषाः संस्कृतशब्देभ्यः समृद्धाः भूत्वा देशस्य विभिन्नेषु भागेषु पुष्पिकाः पल्लविताः जाताः । सा अब्रवीत् यत् संस्कृतेन लिखिता रामकथा भारतीयसंस्कृतेः आधारशिला विद्यते सममेव भारतस्य जनचेतना संस्कृते एव प्रतिध्वन्यते । अवसरःस्मिन् केन्द्रीयशिक्षामन्त्री धर्मेन्द्रप्रधानः अविच्यत् यत् संस्कृतभाषायामेव भारतीयसंस्कृतेः मूलभूतशिलास्ति । प्रशासनेन संस्कृतभाषायाः विकासाय नक्की महत्वपूर्णाः पदक्षेपाः विहिताः । अत्रान्तरे त्रयोदशसहस्राधिकछात्रेभ्यः उपाधिः प्रदत्तः । अवधेयास्पदमस्ति यत् एषः केन्द्रीय संस्कृत विश्वविद्यालयः जगतः बृहत्तमेषु बहुपरिसरभाषा विश्वविद्यालयेषु अन्यतमः अस्ति ।

अन्तर्राष्ट्रीयशिवरात्रिमहोत्सवः बृहद्देवस्य कामरुनागस्य शुभागमनेन लघ्वीकाश्यां मण्ड्यां शिवरात्रि-महोत्सवस्य शुभारम्भः

हिमसंस्कृतवार्ता- मण्डी। अन्तर्राष्ट्रीये शिवरात्रिमहोत्सवे लघ्वीकाश्यां मण्ड्यां भागं ग्रहीतुं मण्डीजनपदस्य बृहद्देवः कामरुनागः गुरुवासरे मण्डीम् आगतवान् । मन्दं मन्दं वृष्टौ बृहद्देवस्य कामरुनागस्य शुभागमनम् अभवत् । बृहद्देवस्य शुभागमनेन आस्थायाः महासमागमस्य शिवरात्रिमहोत्सवस्य २०२४ इत्यस्य कार्याणि आरब्धानि । मेलायां भागं ग्रहीतुं बृहद्देव कामरुनागः गुरुवासरे मण्डीनगरम् आगतः । बृहद्देवं विहाय अन्ये देवीदेवताः लघ्वीकाशीं प्राप्तवन्तः । शिवरात्रिपर्वणः आनन्देन भावितं परिपूर्णं मण्डीनगरं देवध्वनीनां दिव्यप्रतिध्वनिना स्पन्दमानं दृश्यते स्म । शुभसङ्गीतस्य मध्ये देवी-देवतानाम् आगमनेन मण्डीनगरस्य सम्पूर्णं वातावरणं भक्तिपूर्णं जातम् । जनाः स्वप्रियदेवी-देवतानां दर्शनार्थं, तेषाम् आशीर्वादं प्राप्तुं च नगरं समुपस्थिताः आसन् । सर्वप्रथम पुलघराटस्य समीपे जिलाप्रशासनस्य पक्षतः सर्वदेवतासमाजसमितेः अध्यक्षः शिवपालशर्मा एवं महोत्सवस्य स्वागत-समितेः सदस्यैः बृहद्देवस्य कामरुनागस्य स्वागतं विहितम् । ततः देवः कामरुनागः राजमाधवरायमन्दिरं प्राप्तवान् । तत्र प्रशासने उपायुक्तः अपूर्वदेवगनः मेलासमित्याः पक्षतः बृहद्देवस्य स्वागतं कृतवान् । तदनन्तरं देवः कामरुनागः मधवरायमन्दिरं शिरः नत्वा भक्तैः सह राजमहलभवानीप्रासादं प्राप्तवान्, यत्र राजा ओमेश्वरसेनः राजपरिवारस्य सदस्यैः सह पारम्परिकैः संस्कारैः स्वागतं कृतवान् । एते देवाः समागताः बृहद्देवः, शुकदेवः ऋषिः शारटी, शुकदेव-ऋषिः थट्टा, देवी बगलामुखी बाखाली, देवी बुढीभैरवा, देव बुढाबिंगल, बजीरझाथीवीरः राज माधवरायस्य मन्दिरे स्वोपस्थितिः प्रकटिता । ततः सर्वे देवाः सुरैः सह नियतं वासं गतवन्तः ।

समीपे जिलाप्रशासनस्य पक्षतः सर्वदेवतासमाजसमितेः अध्यक्षः शिवपालशर्मा एवं महोत्सवस्य स्वागत-समितेः सदस्यैः बृहद्देवस्य कामरुनागस्य स्वागतं विहितम् । ततः देवः कामरुनागः राजमाधवरायमन्दिरं प्राप्तवान् । तत्र प्रशासने उपायुक्तः अपूर्वदेवगनः मेलासमित्याः पक्षतः बृहद्देवस्य स्वागतं कृतवान् । तदनन्तरं देवः कामरुनागः मधवरायमन्दिरं शिरः नत्वा भक्तैः सह राजमहलभवानीप्रासादं प्राप्तवान्, यत्र राजा ओमेश्वरसेनः राजपरिवारस्य सदस्यैः सह पारम्परिकैः संस्कारैः स्वागतं कृतवान् । एते देवाः समागताः बृहद्देवः, शुकदेवः ऋषिः शारटी, शुकदेव-ऋषिः थट्टा, देवी बगलामुखी बाखाली, देवी बुढीभैरवा, देव बुढाबिंगल, बजीरझाथीवीरः राज माधवरायस्य मन्दिरे स्वोपस्थितिः प्रकटिता । ततः सर्वे देवाः सुरैः सह नियतं वासं गतवन्तः ।

प्रधानमन्त्रिणा जम्मू-कश्मीरे चतुश्शताधिक षड्सहस्रकोटितः अपि अधिकरूप्यकाणां परियोजनाः राष्ट्राय समर्पिताः

हिमसंस्कृतवार्ताः। प्रधानमन्त्रिणा श्रीनरेन्द्रमोदिना श्रीनगरस्य बख्शी-क्रीडाङ्गणे विकसितभारतं विकसित जम्मू-कश्मीरः इति कार्यक्रमस्यान्तर्गतं चतुश्शताधिक षड्सहस्रकोटितोप्यधिक रूप्यकाणां परियोजनाः राष्ट्राय समर्पिताः । अत्रावधौ प्रधानमन्त्री कार्यक्रमं सम्बोधयन् अविच्यत् यत् जम्मू-कश्मीरस्य विकासः प्रशासनस्यास्य शीर्ष प्राथमिकता वर्तते । तेनोदीरितं यत् नूतन जम्मूकश्मीरः समाहाहानां अपि समाधानं करिष्यति । संघराज्यस्य भ्रमणं कृत्वा श्रीमोदिना हर्षातिरेकवचोभिः प्रसन्नता प्रकटिता उक्तं च यत् पृथिव्यां स्वर्गं आगमनस्य भावः शब्दीविभवन व्यक्तं कर्तुं शक्यते । प्रधानमन्त्रिणा कृषकान्, महिलाः, उद्यमिनः समेत्य-विविधप्रशासनीययोजनानां लाभार्थिभिः सहापि संवादः विहितः । श्रीमोदी लाभार्थिनां प्रयत्नानां प्रशंसाम् अकरोत् । प्रशासनं देशस्य युवविचाराणां समर्थनाय सदैव आतुरः अस्ति । नवोद्योग प्रवर्धनार्थं च सदैव तत्परः । तेनोक्तं यत् काश्मीरस्य प्रगतिं सम्पूर्णविश्वं पश्यति येन पर्यटनस्य नैकाः सम्भावनाः वर्धयिष्यन्ते ।

कार्यक्रमे प्रधानमन्त्रिणा केन्द्रक्षेत्रे कृषिअर्थव्यवस्थां वर्धयितुं प्रायः पञ्चसहस्रकोटिरूप्यकाणां व्यापक कृषिविकासकार्यक्रमः अपि राष्ट्राय समर्पितः । प्रसाद-योजनानन्तर्गतं चतुर्दशशत-कोटिरूप्यतोऽप्यधिकानां परियोजनानां शिलान्यासं लोकार्पणञ्च अकरोत् । प्रसाद-योजना धार्मिक स्थलानां पुनरुद्धारार्थं एवं आध्यात्मिक-न्यासान् प्रोत्साहन-प्रदानार्थं एकं अभियानमस्ति ।

भारत-अमेरिका

भारत-संयुक्त-राज्यअमेरिका-देशौ नवम्बरमासस्य षड्विंशति दिनांके मुम्बई-पठानकोट- आतंकवादि-आक्रमणस्य अपराधिनः न्यायक्षेत्रे समाविष्टं समाह्वानं कृतवन्तौ । उभौ देशौ सबलं कथितवन्तौ यत् आतंकवादः अन्तर्राष्ट्रिय-शान्ति-सुरक्षाभ्यां गभीरः संकटो विद्यते । अपि च एतौ देशौ संयुक्त राष्ट्र-सुरक्षा-परिषदः सप्तषष्ठ्यधिक द्वादशशतं प्रतिबन्धसमित्या प्रतिबन्धितान् अलकायदा-लश्कर-ए-तचबा-आई.एस्.आई.एस्. जश-ए-मोहम्मद-समूहान् समेत्य सर्वान् आतंकवादि-समूहान् विरुद्ध्य कठोराचारणाय समाह्वानं विहितवन्तौ । विदेशमन्त्रालयेन संसूचितं यत् भारत-संयुक्तराज्यअमेरिका-देशौ परह्यः वाशिंगटन डीसी नगरे भारत-संयुक्तराज्यामेरिका-काउण्टर-टेरेरिज्म-जॉइंट-वर्किंग-ग्रुप-इत्येतस्य विंशतितमे उपवेशने षड् डेजिग्रेसन-संवादस्य उपवेशनं आकारितवन्तौ । उपवेशनावधौ उभौ देशौ अन्तर्जालस्य उपयोगं समेत्य आतंकवादात् समुद्भूतानां संकटानां रणनीतिनाञ्च समीक्षां कृतवन्तौ ।

विदेशमन्त्री डॉ. एस. जयशंकरः भारत-जापान-देशयोर्मध्ये सम्बन्धानां प्रशंसां कुर्वन् उक्तवान् च यत् उभौ देशौ वैश्विक-व्यवस्थायाः सम्मुखगतानां समस्यानां समाधानाय एकस्य विशिष्ट-रणनीतिक-वैश्विक-सहभागित्वस्य आनन्दं अनुभूतवन्तौ । ह्यः प्रातः जापानदेशस्य टोक्योनगरे आब्जर्व-रिसर्च-फाउंडेशन इत्यनेन आयोजितं रायसीना-वर्तुलाकार-सम्मेलनं सम्बोधयन् डॉ. जयशंकरः कथितवान् । यत् वैश्विक-दक्षिणस्य ध्वनित्वेन भारतदेशः अष्टसप्तति-देशेषु प्रसारवीय-विकासप्रयास सह स्वीय-कर्तव्यं प्रति संवेतितो वर्तते । असौ उभयोः देशयोः रक्षाक्षमतायाः संवर्धनस्य आवश्यकतायां बलं प्रदत्तवान् । डॉ. जयशंकरः स्वीयेन समकक्षेणयोको-कामिकावा इत्यनेन सह भारत-जापान-देशयोः मध्ये विदेशमन्त्रिणां रणनीतिक वार्तायां भागग्रहणाय टोक्योनगरस्य द्विदिवसीय यात्रायां अस्ति ।

अग्रिमपंचवर्षेषु प्रशासनस्य मुख्योद्देश्यं विनिर्माणक्षेत्रे भविता अश्विनी वैष्णव

सूचनाप्रौद्योगिकी मन्त्री अश्विनी वष्णवः अब्रवीत् यत् अग्रिमपंचवर्षेषु प्रशासनस्य मुख्योद्देश्यं विनिर्माणक्षेत्रे भविता यतः अत्र वृत्त्यवसरसृजनस्य नक्कीः सम्भावनाः सन्ति । सः अद्य नवदिल्ल्यां 'नीति फॉर स्टेट्स' इति मञ्चस्य सममेव विकसित-भारत-रणनीतिक कक्षस्य उद्घाटनपुरस्सरं उपस्थितजनसमुदायं संबोधितवान् ।

सुभाषितम्
नात्यन्तं गुणवत् किञ्चित् न चाप्यत्यन्तनिर्गुणम् ।
उभयं सर्वकार्येषु दृश्यते साध्वसाधु वा ।।
भावार्थः- कोई भी वस्तु ऐसी नहीं है जिसमें सर्वथा गुण ही गुण हों। ऐसी भी वस्तु नहीं है जो सर्वथा गुणों से वंचित ही हो। सभी कार्यों में अच्छाई और बुराई दोनों ही देखने में आती है।
हिमसंस्कृतवार्ताः, अमितशर्मा

सूचना- हिमसंस्कृतवार्ताः दैनिकपत्रे व्याकरणात्मक-अशुद्धिनां कृते सम्बद्धाः पत्रकाराः लेखकाश्च उत्तरदायिनः भविष्यन्ति

कार्यालयः
हिमसंस्कृतम् प्रकाशनम्
जसवां कोटला तहसीलपरिसरस्य सम्मुखे कस्बा कोटला, जिला कांगड़ा हि.प्र.
पत्रव्यवहारसङ्केतः- १७७१११

एचआरटीसी- कर्मचारिभ्यः चतुर्प्रतिशतं महार्घतावृत्तिः प्रदास्यते, शटलबससेवा अपि आरब्धा-उपमुख्यमन्त्री मुकेश अग्रिहोत्री

हिमसंस्कृतवार्ता:- शिमला।
उपमुख्यमन्त्री मुकेश अग्रिहोत्री गुरुवासरं हिमाचलपथपरिवहननिगमस्य कर्मचारिणां कृते चतुर्प्रतिशतप्रियताभत्ता (डीए) तत्कालप्रभावेण विमोचनस्य घोषणां कृतवान्। सः निगमस्य प्रबन्धनिदेशकाय अपि आदर्श-आचारसंहितां कार्यान्वितुं पूर्वं एतां घोषणां कार्यान्वितुं निर्देशं दत्तवान्। गुरुवासरे पुरातनबसस्थानके हिमाचलपथपरिवहननिगमस्य विविधसेवानाम् उद्घाटनकाले मुकेश अग्रिहोत्री इत्यनेन एषा घोषणा कृता।

जुब्बरहट्टीविमानस्थानकं प्राप्स्यति, जुब्बरहट्टीविमानस्थानकात् प्रातः ८:३० वादने प्रस्थाय प्रातः ९:१५ वादने पुरातनबसस्थानकशिमलानगरं प्राप्स्यति। तथैव द्वितीयं बसयानं पुरातनबसस्थानकशिमलातः प्रातः १०:४५ वादने आरभ्य प्रातः ११:४५ वादने जुब्बरहट्टीविमानस्थानकं प्राप्स्यति। जुब्बरहट्टी-विमानस्थानकात् मध्याह्न १२:०० वादने प्रस्थास्यति, अपराह्णे १:०० वादने पुरातनबसस्थानकं शिमलानगरं प्राप्स्यति। यदि विमानयानानां संख्या वर्धते तर्हि हिमाचलमार्गपरिवहननिगमः अतिरिक्तशटलबससेवा चालयितुं विचारयिष्यति। विमानानाम् आगमनसमयानुसारं समयसूचीं परिवर्तयितुं शक्यते, यस्य विवरणं HRTC वेबसाइट www.hrtchp.com इत्यत्र उपलभ्यते। अधिकविवरणार्थं दूरभाषसङ्ख्या 0177-2658765 इत्यत्र सम्पर्कं कर्तुं शक्नुवन्ति।

ऑनलाइन बसपरिपत्र-सुविधा आरब्धा

उपमुख्यमन्त्री महाविद्यालयस्य छात्राणां कृते ऑनलाइन बसपरिपत्र सुविधा अपि प्रारब्धवान्। अस्मिन् अवसरे सः महाविद्यालयस्य छात्रद्वयस्य ऑनलाइन बसपरिपत्र उत्पन्नवान्। अधुना बसपास प्राप्तुं छात्राणां पङ्क्तौ स्थातुं आवश्यकता न भविष्यति। छात्राः कुत्रापि बसपास कृते ऑनलाइन आवेदनं करिष्यन्ति ततः तेषां संस्था ऑनलाइन सत्यापनम् करिष्यति। तदनन्तरं निगमेन छात्राणां कृते ऑनलाइन-पास निर्गतं भविष्यति। छात्राणां चलदूरवाण्यां परिपत्रम् उपलभ्यते, यस्य निरीक्षणं निगमस्य कर्मचारिभिः क्रियते, तेभ्यः यात्रासुविधाः अपि प्रदत्ताः भविष्यन्ति। एषा सुविधा महाविद्यालयस्य छात्राणां कृते अपि च तेषां शिक्षकाणां कृते अपि उपलभ्यते।

अयोध्यायायै ऊनातः शिमलातः च आरभ्यते बससेवा

मुकेशः अग्रिहोत्री अवदत् यत् हिमाचलपथपरिवहननिगमः निरन्तरं स्वसेवासु उन्नयनं कुर्वन् अस्ति, अस्मिन् विषये अद्य नूतनः आरम्भः कृताः। असौ उक्तवान् यत् हिमाचलपथपरिवहननिगमेन उत्तरप्रदेशसर्वकारेण सह अभिसन्धिः कृता, यस्य अन्तर्गतं त्रयाणां बसयानानां अनुज्ञापत्रं प्राप्तम्। हमीरपुरतः बससेवा आरब्धा अस्ति। ऊनातः एकं बसयानम्, अयोध्यायाः कृते शिमलातः एकं च बसयानं गमिष्यति। एतेषां बसयानानां प्रति जनानां प्रतिक्रियां विचार्य अधिकानि अनुज्ञापत्राणि प्राप्तुम् अधिकं कार्यं भविष्यति। सः अवदत् यत् प्रथमदर्शनसेवा आरब्धा अस्ति, तस्याः ब्राण्डिंगं कृते निरन्तरं प्रयत्नाः क्रियन्ते।

मुद्रारहित टिकट-प्रणाली आरब्धा

हिमाचलपथपरिवहननिगमस्य मुद्रारहितटिकट- व्यवस्थायाः उद्घाटनं कुर्वन् उपमुख्यमन्त्री उक्तवान् यत् सम्प्रति त्रिषु मण्डलेषु एषा सुविधा उपलब्धा भविष्यति। अस्मिन् शिमला, हमीरपुरं, ऊना च अन्तर्भवति। शीघ्रमेव सम्पूर्णे राज्ये एषा सुविधा आरभ्यते। अस्याः सुविधायाः कृते हिमाचलपथपरिवहननिगमस्य भारतीयराज्यबैङ्कस्य च मध्ये अभिसन्धिः कृता अस्ति। अस्याः सुविधायाः अन्तर्गतं अधुना यात्रिकाः क्रेडिट् कार्ड्, डेबिट् कार्ड् अथवा यूपीआई इत्येतेषां माध्यमेन भुक्तिं कृत्वा टिकटं क्रेतुं शक्नुवन्ति। इदानीं यात्रिकाः बसभाटकं दातुं परिवर्तनं वोढुं समस्यामुक्ताः भविष्यन्ति। परिवर्तनसम्बद्धयात्रिकाणां परिचालकस्य च विवादात् अपि मुक्ताः भविष्यन्ति।

जुब्बरहट्टी-विमानस्थानकं प्रति शटलबससेवा

उपमुख्यमन्त्री स्वयमेव मुद्रारहितव्यवस्थायाः माध्यमेन बसटिकटं क्रीतवान्, विद्युत्बसयानेन सचिवालयं प्रति अपि गतः। मुकेश अग्रिहोत्री इत्यनेन पुरातनबसस्थानकशिमलातः जुब्बरहट्टीविमानस्थानकं प्रति शटलबससेवा आरब्धा। एषा सुविधा हिमाचलपथपरिवहननिगमेन पर्यटन- नागरिक-विमानविभागस्य सहकारेण आरब्धा। शटलबससेवायाः भाटकं प्रतियात्रिकं २०० रुप्यकाणि इति निर्धारितम् अस्ति। अस्य बसयानस्य एषा प्रथमा यात्रा प्रातः ६:३० वादने पुरातनबसस्थानकशिमलातः आरभ्य प्रातः ७:३० वादने

मुख्यमन्त्रिणा सुखविन्दरसिंहसुक्खुना सह अमिलत् मन्त्री विक्रमादित्यसिंहः, महत्वपूर्णेषु विषयेषु अभवत् चर्चा

हिमसंस्कृतवार्ता:- शिमला।
लोकनिर्माणमन्त्री विक्रमादित्यसिंहः गुरुवासरं मुख्यमन्त्रिणः सुखविन्दरसिंहसुक्खोः सर्वकारीये आवासे ओकोवर इत्यत्र अमिलत्। अस्मिन् काले द्वयोः मध्ये महत्त्वपूर्णविषयेषु चर्चा अभवत्। लाहौलतः जिलापरिषदः नेतृत्वे प्रतिनिधिमण्डलेन सह वार्तालापस्य समये विक्रमादित्यसिंहः अपि उपस्थितः आसीत्। विक्रमादित्यसिंहः मुख्यमन्त्री स्वकारयानेन सह सचिवालयं प्राप्तवान्। मन्त्रिमण्डलसभायाः आरम्भात् पूर्वं सचिवालये अपि परामर्शाः अभवन्। तदनन्तरं तौ अपि मिलित्वा मन्त्रिमण्डलस्य समागमं प्राप्तवन्तौ।

हिमाचलमन्त्रिमण्डलस्य सभायाः अनन्तरं मुख्यमन्त्री दिल्लीं प्रस्थितः

राज्यसभानिर्वाचनानन्तरं हिमाचलप्रदेशे राजनैतिकक्षोभस्य अनन्तरं मुख्यमन्त्री सुखविन्दरसिंहसुक्खुः दिल्लीं प्रस्थितवान्। शिमलानगरस्य राज्यसचिवालये मन्त्रिमण्डलसभायां भागं गृहीत्वा मुख्यमन्त्री दिल्लीं प्रति गतः। अत्र सः काङ्ग्रेसस्य शीर्षनेतृत्वेन सह साक्षात्कारं करिष्यति। मुख्यमन्त्री प्रियंकागान्धीवर्यया सह अपि मेलनं कर्तुं निश्चितम् अस्ति। एतदतिरिक्तं सोनियागान्धी, अखिलभारतीयकाङ्ग्रेससमितेः अध्यक्षः मल्लिकार्जुनखड्गेवर्येण च सह मिलति।

राजनैतिकघटनाक्रमविषये चर्चा भविष्यति

अस्मात् पूर्वं प्रियङ्का गान्धी उपमुख्यमन्त्रिणा मुकेश अग्रिहोत्रिणा, लोकनिर्माणमन्त्रिणा विक्रमादित्यसिंहेन सह च मिलितवती आसीत्। उभौ मन्त्रिणो प्रियंका गान्धीं हिमाचलप्रदेशस्य राजनैतिकविकासानां विषये सूचितम् आसीत्। अधुना मुख्यमन्त्री सुखविन्दरसिंहसुक्खुः अपि अस्य राजनैतिकविकासस्य चर्चां कर्तुं दिल्लीं गच्छति। लोकसभानिर्वाचनमपि शीघ्रमेव आगमिष्यति। एतादृशी परिस्थितौ काङ्ग्रेस-पक्षः राजनैतिक-अशान्ति-कारणात् किमपि हानिम् अनुभवितुं न इच्छति।

लोकसभानिर्वाचनं समीपे, काङ्ग्रेसस्य रणनीतिकाराः क्षेत्रं त्यजन्ति, तर्हि नौका कथं गमिष्यति ?

हिमाचलविधानसभानिर्वाचने काङ्ग्रेसस्य विजयस्य सेतोः निर्मातारः त्रयः स्तम्भाः भग्नाः अभवन्। तदतिरिक्तं राज्यसभानिर्वाचनात् परं संगठनात्मकक्रियाकलापाः अपि व्यर्थाः अभवन्। विधानसभानिर्वाचनात् पूर्वमेव काङ्ग्रेस-शीर्षनेतृत्वेन व्यापककार्यकारिणी निर्मिता आसीत्, तस्मिन् चत्वारः कार्यरताः अध्यक्षः रणनीतिकरूपेण समाविष्टाः आसन्। एतेषु होली-लॉजस्य समीपस्थस्य हर्षमहाजनस्य राजेन्द्रराणावर्यस्य च नाम आसीत्, काङ्गड़ातः पवनकाजलं, सिरमौरतः विनयकुमारं च कार्यरत-अध्यक्षस्य आज्ञां दत्ता। हर्षमहाजनः पवनकाजलः च विधानसभानिर्वाचनकाले काङ्ग्रेसीयात् त्यागपत्रं कृतवन्तौ आस्ताम्। उभौ नेतारौ भाजपायां सम्मिलितौ आस्ताम्। परन्तु एतेषु पवनकाजलः भाजपादलस्य नामपत्रेण काङ्गड़ातः विधानसभानिर्वाचनं कृतवान्, हर्षमहाजनः च सर्वा राजनैतिकक्रियाकलापा स्थगयित्वा निर्वाचनकाले पार्श्वे एव स्थितवान्। अधुना राजेन्द्रराणा कार्यकारी-अध्यक्षपदात् त्यागपत्रं राष्ट्रियाध्यक्षं प्रति प्रस्तुतवान्। एतादृशी परिस्थितौ लोकसभानिर्वाचनात् पूर्वमेव काङ्ग्रेसस्य कृते एषः तृतीयः प्रमुखः विघ्नः अस्ति। अधुना विनयकुमारः काङ्ग्रेससङ्घटनेन सह एकमात्रं कार्यरतः अध्यक्षः अवशिष्टः अस्ति। राज्यसभानिर्वाचने मर्दनपराजयानन्तरं काङ्ग्रेसदलम् अधुनापि सङ्घटनरूपेण उद्भवितुं न शक्नोति। परन्तु अधुना काङ्ग्रेस-सङ्घटने नूतन-रणनीतिज्ञानाम् अभावः अस्ति। दलस्य शीर्षनेतृत्वं कार्यरतानाम् अध्यक्षानां विषये नूतनं निर्णयं करोति वा राज्यनेतृत्वस्य अनुशंसया पदस्थापनं भवति वा इति द्रष्टव्यम् अस्ति। लोकसभानिर्वाचनस्य घोषणा कदापि कर्तुं शक्यते तथा च अधुना यावत् काङ्ग्रेसस्य न राज्ये कोऽपि रणनीतिज्ञः अस्ति न च दलसङ्घटनं किमपि सुदृढरणनीतिं निर्मातुं समर्थम् अस्ति। अधुना एतादृशी परिस्थितौ मुख्यमन्त्री सुखविन्दरसिंहसुक्खोः दिल्ली-भ्रमणेन राज्यस्य स्थितिः स्पष्टा भविष्यति।

पुनः परिवर्तते वातावरणं, हिमाचलसहितेषु अनेकेषु राज्येषु ११ मार्चतः १३ मार्चपर्यन्तं वर्षा, हिमपातः च भविष्यति

हिमसंस्कृतवार्ता- कार्यालयीयः प्रतिनिधिः।
पश्चिमे हिमालयप्रदेशे ११ मार्चतः १३ मार्चपर्यन्तं लघुवृष्टिः, हिमपातस्य च सम्भावना वर्तते। भारतीय-ऋतुविज्ञानकेन्द्रेण गुरुवासरे एषा सूचना दत्ता। ऋतुविभागेन पश्चिमहिमालयप्रदेशस्य परितः समतलक्षेत्रेषु मार्चमासस्य १२, १३ दिनाङ्कयोः लघुवृष्टिः अपि भविष्यति इति पूर्वानुमानं कृतम् अस्ति। ऋतुविभागस्य अनुसारं १० तः १२ मार्च-मासस्य रात्रौ देशस्य वायव्य-प्रदेशे नवीनः पश्चिम-उपद्रवः प्रभावितः भवितुम् अर्हति, यत्र जम्मू-कश्मीर-लद्दाख-गिलगित-बाल्टिस्तान-मुजफ्फराबाद-हिमाचल-प्रदेश-मध्यम-देशयोः केषुचित् भागेषु एकान्तेषु वज्रपातस्य सम्भावना वर्तते वर्षा, हिमपातः च अपेक्षितः अस्ति। उत्तराखण्डे १० मार्चतः १२ मार्चपर्यन्तं विकीर्णवृष्टिः हिमपातः च भविष्यति। ऋतुविभागेन मार्चमासस्य १३, १४ दिनाङ्केषु क्षेत्रस्य उपरि एकान्तेषु वज्रपातैः, विद्युत्प्रवेशेन सह लघुवृष्टिः, हिमपातः च भविष्यति इति पूर्वानुमानं कृतम् अस्ति। १२, १३ मार्च दिनाङ्के पञ्जाब-प्रदेशे, १३ मार्च दिनाङ्के हरियाणा-पश्चिमोत्तरप्रदेशे च विकीर्णवृष्टिः सम्भावना वर्तते। दक्षिणराजस्थानं विहाय वायव्यभारतस्य समतलक्षेत्रेषु ९, १० मार्च दिनाङ्कयोः प्रतिहोरा ३५ किलोमीटरपर्यन्तं प्रचण्डवायुः भविष्यति।

धर्मशालायां (टेस्ट) क्रीडायाः रोमाञ्चः, विदेशीय- अतिथिभिः क्रीडकानां मनोबलं वर्धितम्, कन्यापूजनेन सह आरब्धा क्रिकेटस्पर्धा

प्रथमे दिने इंग्लैंडदलस्य पाली 218 धावनांकेषु समाप्ता। भारतेन कृता 1 क्रीडकहानौ 135 धावनांकाः कुलदीप यादवस्य 5, रविचंद्रन अश्विनस्य च 4 स्तोभाः

अविजितः 52, शुभमनः अविजितः 26 धावनांकेषु सन्ति।

जैक क्राउली, रविचंद्रन अश्विनः एतयोः 100तमा प्रतिस्पर्धा धर्मशालायाम्
इयं प्रतिस्पर्धा इंग्लैंडदेशस्य जैक क्राउली इत्यस्य, भारतस्य रविचंद्रन अश्विनस्य च 100तमा क्रीडा अस्ति। प्रातः जैक क्राउली स्वपरिवारेण सह क्रीडाक्षेत्रे उपस्थितः आसीत्। अस्याम् उपलब्धौ सः प्रसन्नः आसीत्। तेन 79 धावनांकाः कृताः।

हिमसंस्कृतवार्ता:- धर्मशाला। गुरुवासरे धर्मशालाक्रीडाङ्गणे भारत- इंग्लैंड- टेस्ट- क्रीडायाः आरम्भः अभवत्। यद्यपि ५ दिवसीयायाः क्रीडायाः प्रथमदिने जनसमूहः न्यूनः आसीत् तथापि विदेशात् आगच्छन्तः प्रेक्षकाणां मध्ये उत्साहः आसीत्। क्रीडाङ्गणे उपस्थितः प्रत्येकः तृतीयः प्रेक्षकः विदेशीयः आसीत्। भारतीयदर्शकानाम् अपेक्षया प्रथमदिने विदेशीयदर्शकानां संख्या अधिका आसीत्। एते विदेशीयाः पर्यटकाः इंग्लैंडदलस्य उत्साहवर्धनार्थम् आगताः आसन्। प्रातः सार्धसप्तवादाने जनानां समूहः स्पर्धा द्रष्टुं समागतः। क्रीडाङ्गणस्य प्रवेशद्वारे प्रातःकाले पङ्क्तौ अधिकांशः प्रेक्षकाः विदेशिनः एव आसन्। विदेशीयाः पर्यटकाः द्वितः त्रिषु दर्जनेषु वाहनेषु मेलनं द्रष्टुम् आगताः आसन्। अनेके विदेशीयाः प्रेक्षकाः स्टेडियममार्गे इत्यत्र शिविरं कुर्वतां विक्रेतृभ्यः

इंग्लैंड-क्रीडकानां नाम लिखितानि टी- शर्ट- पत्राणि क्रीतवन्तः। तदतिरिक्तं देशस्य अनेकराज्येभ्यः प्रेक्षकाः अपि क्रीडां द्रष्टुं आगतवन्तः। भारतीय- हिमाचली- दर्शकानां अभावस्य बृहत्तमं कारणं बालकानां परीक्षा आसीत्। शुक्रवासरतः रविवासरपर्यन्तं सार्वजनिकावकाशः इति कारणतः स्थानीयदर्शकाः अपि क्रीडां द्रष्टुं क्रीडाङ्गणे समुपस्थिताः भविष्यन्ति इति अपेक्षा अस्ति। भारत-इंग्लैंड-परीक्षा-श्रृङ्खलायाः पञ्चमायाः अन्तिमायाः च स्पर्धायाः आरम्भः धर्मशालायां कन्यापूजनेन अभवत्। एचपीसीए-अधिकारिभिः एचपीसीए- क्रीडाङ्गणे कन्यापूजनं कृतम्। धर्मशाला- क्रीडाङ्गणे आयोजितेषु प्रत्येकेषु मेलनेषु पूर्वं एचपीसीए कन्यापूजां करोति। गतवर्षे आयोजितस्य एकदिवसीयविश्वचषकस्य पूर्वमपि क्रीडाङ्गणे कन्यापूजायाः आरम्भः अभवत्।

क्रीडा विवरणम्-
प्रथमे दिने प्रातः टॉसं विजित्य इंग्लैंडदलेन फलकक्रीडा चयनिता। प्रारम्भिकक्रीडकः जैक क्राउली सर्वाधिकं 79 धावनांकान् कृतवान्। कुलदीप यादवः 5, रविचंद्रन अश्विनः 4, रविन्द्र जडेजा च 1 स्तोभं प्राप्तवान्। इंग्लैंडदेशस्य पाली 218 धावनांकेषु समाप्ता। भारतस्य प्रथमपाल्यां 1 क्रीडकहानौ 135 धावनांकाः कृता। यशस्वी जायसवालः 57 धावनांकान् योजितवान्। रोहित शर्मा

रविचंद्रन अश्विनस्य स्वागतम्
क्रीडायाः प्रारम्भे भारतीयदलेन रविचंद्रन अश्विनस्य स्वकीयायां शततमायां क्रीडायां स्वागतं कृतम्। सर्वे तस्य सम्माने पंक्तिशः स्थिता आसन्। तेन 4 स्तोभाः प्राप्ताः। भारतीयदलाय तेन अनेकानि गौरवमयानि क्षणानि अर्जितानि सन्ति

अधुना हिमाचलस्य १० विद्यालयानां नामानि शहीदानां नामानाम् आधारेण स्थापितानि भविष्यन्ति, अधिसूचना निसृता

हिमसंस्कृतवार्ता:- प्रवीणकुमारः, सिरमौरः। शिमला, ०७ मार्चः हिमाचलस्य विद्यालयेषु छात्रान् देशभक्तिं प्रति प्रेरयितुं, शहीदानां प्रति सम्मानं च दातुम् शिक्षाविभागेन नूतना उपक्रमः आरब्धः। अस्य अन्तर्गतं राज्यस्य वरिष्ठमाध्यमिक-उच्चविद्यालयाः अधुना शहीदानाम्ना ज्ञास्यन्ते। राज्ये प्रायः १० एतादृशाः विद्यालयाः सन्ति येषां नाम परिवर्तनं कृतम् अस्ति। अस्मिन् संबन्धे उच्चशिक्षानिदेशकेन डॉ अमरजीत शर्मा महोदयेन अधिसूचना जारी कृता अस्ति। एषा सूचना शिक्षाविभागस्य जालपुटे उपलभ्यते। अस्मिन् शिमला, सिरमौर, मण्डी, काङ्गडा इत्यादीनां विद्यालयाः अन्तर्भवन्ति। शिमला जनपदस्य जुब्बल विद्यालयः अधुना ठाकुर-रामलालः वरिष्ठ-माध्यमिकः विद्यालयः नाम्ना प्रसिद्धः भविष्यति। तेन सह काङ्गडा जनपदस्य गगल विद्यालयः अधुना चौधरी ताराचन्द्र विद्यालयः नाम्ना, सिरमौर मण्डलस्य वरिष्ठ माध्यमिकः विद्यालयः पंडित दुर्गादत्तः इति नाम्ना, काङ्गडा मण्डलस्य धाह विद्यालयं मेजर सोमनाथ शर्मा इति नाम्ना, कांगड़ा हलेड विद्यालयः शहीद अनिल चौहान इति नाम्ना, मंड्यां टिकरू विद्यालयः शहीद प्रताप सिंहः इति नाम्ना, हमीरपुरस्य बराड़ा विद्यालयः शहीद कृष्ण कुमारः इति नाम्ना दत्तमस्ति, हमीरपुर जनपदस्य हमीरपुर विद्यालयः शहीद कप्तान मृदुल शर्मा इति नाम्ना, कांगड़ा जनपदस्य परोर विद्यालयः शहीद सुरेन्द्र सिंह इति नाम्ना प्रसिद्धः भविष्यति, शिमला जनपदस्य बाई चिरी विद्यालयश्च शहीद वेदप्रकाश इति नाम्ना प्रसिद्धः भविष्यति। वर्तमानसर्वकारेण राज्ये प्रथमवारं एतादृशीं व्यवस्थां कार्यान्वितम्। अस्य उद्देश्यं विद्यालयबालानां मध्ये देशभक्तिं प्रेरयितुं वर्तते।

मनः पूतं करोति संस्कृतम्

हिमसंस्कृतवार्ता:- शशिकान्तः। मार्चमासे उत्तरप्रदेशसंस्कृतसंस्थालखनऊद्वारा २०२४ संस्कृतभाषाशिक्षणकक्षासु मनः पूतं कुर्वती वेदवाणीं शिक्षितुम् अतीव संस्कृतानन्दः वर्तते सर्वत्र परीक्षामासे तनावमुक्तं करोति संस्कृतम्। प्रारम्भे नीतया संस्थानगीतिकानन्तरं प्रियङ्गुया महोदयया सरस्वतीवन्दना विहिता। नूतनसत्रेऽस्मिन् संस्कृतभाषाशिक्षणकक्षायां प्रशिक्षुभिः संस्कृतसूक्ष्मताः ज्ञाताः। पत्रिकापठनार्थं, मित्रालापार्थं, गीतापठनपाठनार्थं, परीक्षार्थं, सम्भाषणार्थञ्च इतोऽपि पृथक् पृथक् उद्देश्यं सफलीकर्तुं प्रशिक्षवः समागताः। उपक्रमोऽयं बहुमोदमानोऽस्ति। आधुनिककाले संस्कृतभाषायाः उपयोगिताः उक्त्वा शास्त्रसंरक्षणे संस्कृतस्य मुख्यभूमिका प्रस्तावितासीत्। भाषाविज्ञानानुसारं संस्कृतस्य महत्त्वमुक्तम्। जिलागाजियाबादस्य संस्थानप्रशिक्षक शशिकान्त महोदयेन कक्षिषा संचाल्यते। द्वितीयस्तरस्य कक्षिषा सायं ०८:००तः ०९:०० वादनपर्यन्तं प्रचलति। शशिकान्त महोदयः प्रशिक्षुन् वर्णमालाज्ञानं, संस्कृतस्य सूक्ष्मतां च पाठितवान्। कक्षायामुपस्थितेषु कविता, नीति, किरण, मेधा, मेघा, निश्चला, पंकज, सन्तोष इत्यादिभिः प्रशिक्षुभिः स्वविचाराः प्रकटिताः। प्रतिभागिभ्यः धन्यवादं दत्त्वा प्रशिक्षणसंयोजकः धीरज मैठाणी संस्थायाः योजनायाः विषये विस्तरेण उक्तवान्। सः अवदत् यत् प्रतिमासं २ तः ३ सहस्रं छात्राः संस्कृतभाषां शिक्षन्ते। एताः कक्षाः उत्तरप्रदेशसंस्कृतसंस्थानस्य निदेशकः विनयश्रीवास्तवः, प्रधानपदाधिकारी डॉ. दिनेशमिश्रः, सर्वेक्षिका डॉ. चन्द्रकला शाक्यः, प्रशिक्षणप्रमुखः सुधिष्ठ मिश्रः, कक्षानिरीक्षणं समन्वयक दिव्य रंजनः राधा शर्मा च कृतवन्तः। ऑनलाइन माध्यमद्वारा संचालितकक्षायामन्ते कक्षान्ते प्रतिदिनं प्रतिभाप्रदर्शनमपि भवति च। अत्र ५० छात्रैः सह, संस्थायाः पदाधिकारिणः, छाया, गीता, रागनी, पूनम, वीरेन्द्र, बीनया, इत्यादयः उपस्थिताः आसन्। एतासु कक्षासु अन्ते परीक्षा अपि भविष्यति। उत्तीर्णवद्भ्यः प्रमाणपत्राणाम् वितरणस्य व्यवस्थापि अस्ति। एतावता बहवः उपकृताः।

अजयदेवगनः, रकुलप्रीतसिंह, तब्बू इत्येतयोः नूतनस्य चलचित्रस्य चित्रोत्तलनं शीघ्रमेव आरभ्यते

हिमसंस्कृतवार्ता:- जगदीश डाभी, मुम्बई। बॉलीवुडतारकः अजयदेवगनः, रकुलप्रीतसिंहः, तब्बूः च इत्येतयोः सफल-चलचित्रं 'दे दे प्यार दे' इति २०१९ तमे वर्षे प्रदर्शितं भवति स्म। जनानां कृते एतत् चलचित्रं बहु रोचते स्म। अर्जनम् अपि प्रचण्डम् आसीत्। अस्य चलचित्रस्य आय-व्ययकस्य प्रायः त्रिगुणं अर्जितं जातम्। अधुना च अस्य सफल- चलचित्रस्य 'दे दे प्यार दे २' इत्यस्य उत्तरकथा निर्मितुं गच्छति। वार्तानुसारं अजयः, रकुलः, तब्बू च अस्य उत्तरकथायां मुख्यभूमिकासु अपि दृश्यन्ते। एतस्मिन् समये अस्य चलचित्रस्य विषये महती वार्ता आगता अस्ति। प्राप्तसमाचारानुसारम् अस्य चलचित्रस्य चित्रोत्तलनम् आरभ्यत इति। समाचारानुसारं 'दे दे प्यार दे' इति सफल- चलचित्रस्य उत्तरकथा 'दे दे प्यार दे २' इत्यस्य चित्रोत्तलनं मईमासे आरभ्यते। अद्यैव विवाहं कृतवती रकुलप्रीतसिंहः अपि चलचित्रस्य चित्रोत्तलनस्य कृते सज्जा अस्ति। मईमासे चित्रोत्तलनकार्ये अपि सा भागं गृह्णीयात्। परन्तु अस्य चलचित्रस्य चित्रोत्तलनं विषये अद्यापि आधिकारिकं वक्तव्यं न आगतम्।

शिवरात्रिविशेषाङ्कः

महाशिवरात्रिः भारतीयानां प्रमुखः धार्मिकोत्सवः

डॉ नरेन्द्राणा सिरमौरः ।

महाशिवरात्रिः भारतीयानां प्रमुखः उत्सवः अस्ति । इति शिवस्य मुख्योत्सवः । माघ-फाल्गुणमासयोः कृष्णपक्षस्य चतुर्दशीं महाशिवरात्रिः पर्वम् आचर्यते। अस्मात् दिनात् एव सृष्टिः आरब्धा इति विश्वासः अस्ति । पौराणिककथानां अनुसारम् अस्मिन् दिने अग्निर्लिंगस्य (यत् महादेवस्य विशालरूपम् अस्ति) उदयेन सृष्टिः आरब्धा । अस्मिन् दिने भगवान् शिवस्य विवाहः पार्वत्या सह अभवत् । महाशिवरात्रिदिने शिवः पार्वती च पूज्यन्ते। इयं पूजा उपवासं कृत्वा क्रियते। महाशिवरात्रिः एकवर्षे १२ शिवरात्रिषु महत्त्वपूर्णः इति मन्यते । महाशिवरात्रेः पवित्रोत्सवः भारतसहितस्य सम्पूर्णं विश्वे महता उत्साहेन आचर्यते

समुद्रमथनम्

समुद्रस्य मथनेन अमृतं निश्चितम् आसीत्, परन्तु तेन सह हलाहल इति विषमपि उत्पन्नम् । हलाहल नामके विषे जगतः नाशस्य सामर्थ्यम् आसीत् अतः केवलं शिवः एव तस्य नाशं कर्तुं शक्नोति स्म । शिवः कण्ठे हलाहलं नामकं विषं स्थापितवान् आसीत् । विषम् एतावत् प्रबलम् आसीत् येन भगवान् शिवः सुदुःखेन जागरितः, तस्य कण्ठः अतीव नीलवर्णीयः च अभवत् । अतः एव भगवान् शिवः 'नीलकण्ठ' इति नाम्ना प्रसिद्धः अस्ति। शिवस्य चिकित्सायाः कृते वैद्याः देवताभ्यः शिवं आरात्रं जागृतं स्थापयितुम् उपदेशं दत्तवन्तः । देवाः च शिवस्य आनन्दनार्थं जागरणार्थं च विभिन्नानि नृत्यानि, सङ्गीतं च अकुर्वन् । यदा प्रभातः अभवत् तदा देवानां भक्त्या प्रसन्नः शिवः सर्वान् आशीर्वादं दत्तवान् । शिवरात्रिः अस्य आयोजनस्य उत्सवः अस्ति, येन शिवः जगतः उद्धारं कृतवान् । ततः परम् अस्मिन् दिने भक्ताः उपवासं कुर्वन्ति ।

शिवार्चना

अस्मिन् अवसरे भगवतः शिवस्य अभिषेकः बहुधा भवति । जलेन सह जलाभिषेकः, क्षीरेण सह दुग्धाभिषेकः च क्रियते । प्रातःकाले एव भगवतः शिवस्य मन्दिरेषु युवानां वृद्धानां च भक्तानां समूहः भवति, ये सर्वे पारम्परिकं शिवलिंगपूजां कर्तुं गच्छन्ति, भगवतः प्रार्थनां च कुर्वन्ति । भक्ताः सूर्योदयसमये गङ्गा इत्यादिषु तीर्थस्थानेषु अन्येषु वा पवित्रेषु जलस्रोतेषु स्नानं कुर्वन्ति। एते शुद्धिकरणसंस्काराः सन्ति, ये सर्वेषां हिन्दुपर्वणां महत्त्वपूर्णः भागः अस्ति । पवित्रस्नानस्य अनन्तरं स्वच्छवस्त्राणि धारयन्ति, भक्ताः शिवलिंगं स्नानार्थं मन्दिरं प्रति जलस्य घटं वहन्ति, महिलाः पुरुषाः च सूर्य, विष्णु, शिवं च प्रार्थयन्ति। मन्दिरेषु घण्टाः ध्वन्यन्ते, "शंकर जी की जय" इति ध्वनिः सर्वत्र गुञ्जायमानः भवति। भक्ताः शिवलिंगस्य त्रिवारं सप्तवारं वा प्रदक्षिणं कृत्वा ततः शिवलिंगस्य उपरि जलं दुग्धं वा पातयन्ति ।

शिवशक्तेः मेलनस्य विशेषोत्सवः महाशिवरात्रिः

एकस्मिन् वर्षे १२ शिवरात्रिः भवति, परन्तु फाल्गुणमासस्य महाशिवरात्रेः विशेषं महत्त्वम् अस्ति। पौराणिकग्रन्थानुसारं भगवतः शिवशक्तयोः च संयोगः अस्मिन् दिने अभवत्। शिवरात्रेः इत्यस्य अर्थः "यस्याः रात्रौ शिवसिद्धान्तेन सह निकटसम्बन्धः अस्ति" इति शिवस्य प्रियतमा रात्रिः शिवरात्रिः इति कथ्यते। शिवपुराणस्य ईशानसंहितायां उक्तं यत् फाल्गुणकृष्णचतुर्दशीयाः रात्रौ आदिदेव भगवान् शिवः कोटिसूर्यप्रभावेण लिङ्गरूपेण प्रादुर्भूतः-
फाल्गुणकृष्णचतुर्दश्यामादिदेवो महानिशि।
शिवलिंगतयोद्भूतः कोटिसूर्यसमप्रभः॥

शिवपुराणे उल्लिखितायाः कथायाः अनुसारम् अस्मिन् दिने भगवान् शिवः पार्वती मात्रा सह च विवाहं कृत्वा महादेवेन वैराग्यजीवनस्य त्यागं कृत्वा गृहस्थस्य जीवनं स्वीकृतवान्। अस्मिन्

दिने आदिदेवमहादेवस्य विधिपूर्वकं पूजां कृत्वा सर्वाभिलाषाः पूर्णाः भवन्ति, क्लेशानां निराकरणं च भवति। फाल्गुणकृष्णचतुर्दशीयाः रात्रौ एव शिवस्य प्रादुर्भूतः अत एव एषा रात्रिः महाशिवरात्रिः इति कथ्यते। भगवतः शिवस्य ताण्डवस्य भगवत्याः च लस्यनृत्यस्य कारणं ब्रह्माण्डे संतुलनं निर्वाह्यते, अन्यथा ताण्डवनृत्यस्य कारणेन ब्रह्माण्डस्य खण्डखण्डं भग्नं स्यात्। अत एव महत्त्वपूर्णः दिवसः अस्ति। फाल्गुणशिवरात्रेः हिन्दूधर्मे विशेषं महत्त्वम् अस्ति। यद्यपि प्रतिमासं शिवरात्रिः कृष्णपक्षस्य चतुर्दशीयां भवत्येव परं फाल्गुणमासे शिवरात्रिः विशेषतया फलप्रदः इति मन्यते। अस्मिन् दिने उपवासं कुर्वन्तः प्रार्थनां कुर्वन्तः भक्ताः महादेवः प्रसन्नः भवति इति धार्मिकः विश्वासः अस्ति। महादेवस्य प्रसादेन मनुष्याणां जीवने सर्वदा सुखं समृद्धिः च भवति।

-डॉ. पवनशर्मा

शिवशङ्करः पूजितो येन तस्य वै उद्धारोऽभूत्

शिवशङ्करः पूजितो येन तस्य वै उद्धारोऽभूत् अन्तकालके भवसागरजात् तस्य पारं शम् अभूत् अन्तकालके भवसागरजात् तस्य पारं शम् अभूत् शिवशङ्करे पूजां भर तस्य चरणे वै ध्यानं धर (सम्पूर्णमुखपदावृत्तिरस्तु पुनरेकवारं) हर हर महादेव शिवशम्भू -- ४ डमरुधारी जगत्यां हे दयालुतमो दीनदरिद्रस्य दाता,जगतः पिता सर्वलोकेऽपीह करोत्ययं दयां सर्वान् रक्षति,कुरुते छायां सर्वान् रक्षति,कुरुते छायां एः पावनचरणे वै जातं शरणं मत्कं सर्वदा अन्तकालिके भवसागरजात् तस्य पारं शम् अभूत् शिवशङ्करः पूजितो येन तस्य वै उद्धारोऽभूत् ---- (०१) नाम श्रेष्ठं हि सर्वं महादेवस्य वन्दना क्रियते सर्वदेवताभिः अस्य पूजातो वरदानप्राप्ताजनाः शक्तिशालिनो भवन्ति किल शक्तिशालिनो भवन्ति किल उमापतिशिवशङ्करः भूयात् सर्वेषाम् उपकारो हि अन्तकालिके भवसागरजात् तस्य पारं शम् अभूत् शिवशङ्करः पूजितो येन तस्य वै उद्धारोऽभूत् २ अन्तकालिके भवसागरजात् तस्य पारं शम् अभूत् शिवशङ्करे पूजां भर तस्य चरणे वै ध्यानं धर शिवशङ्करः पूजितो येन तस्य वै उद्धारोऽभूत् अन्तकालिके भवसागरजात् तस्य पारं शम् अभूत् -- (०२) डा.रुरुकुमारमहापात्रः(अध्यापकः) राष्ट्रियसंस्कृतविश्वविद्यालयः,तिरुपतिः

बिल्वाष्टकम्

त्रिदलं त्रिगुणाकारं त्रिनेत्रं च त्रियायुधम् त्रिजन्मपाप संहारं एक बिल्वं शिवार्पणम् ॥ अखण्ड बिल्व पात्रेण पूजिते नन्दिकेश्वरे शुद्धयन्ति सर्वपापेभ्यो एक बिल्वं शिवार्पणम् ॥ शालिग्राम शिलामेकां विप्राणां जातु चार्पयेत् सोमयज्ञ महापुण्यं एक बिल्वं शिवार्पणम् ॥ दन्तिकोटि सहस्राणि वाजपेय शतानि च कोटि कन्या महादानं एक बिल्वं शिवार्पणम् ॥ लक्ष्म्या स्तनुत उत्पन्नं महादेवस्य च प्रियम् बिल्ववृक्षं प्रयच्छामि एक बिल्वं शिवार्पणम् ॥ दर्शनं बिल्ववृक्षस्य स्पर्शनं पापनाशनम् अघोरपापसंहारं एक बिल्वं शिवार्पणम् ॥ काशीक्षेत्र निवासं च कालभैरव दर्शनम् प्रयागमाधवं दृष्ट्वा एक बिल्वं शिवार्पणम् ॥ मूलतो ब्रह्मरूपाय मध्यतो विष्णुरूपिणे अग्रतः शिवरूपाय एक बिल्वं शिवार्पणम् ॥

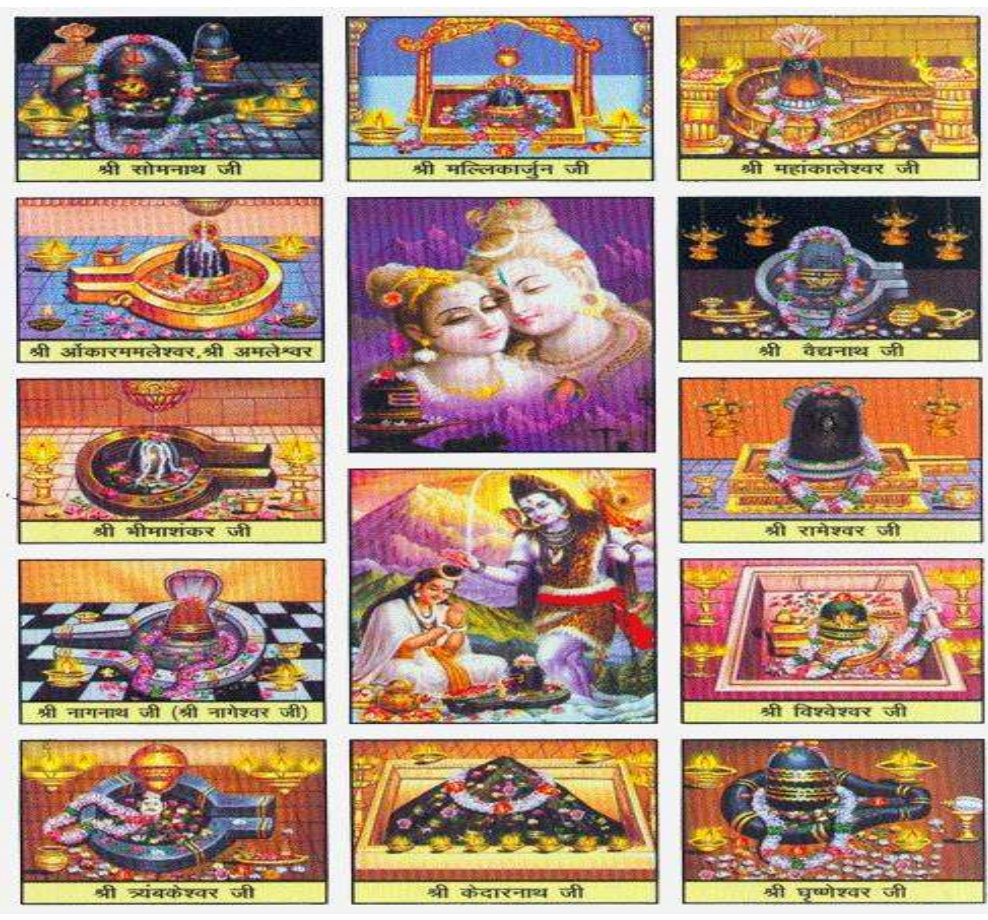
सौराष्ट्रे सोमनाथं च श्रीशैले मल्लिकार्जुनम् । उज्जयिन्यां महाकालमोङ्कारममलेश्वरम् ॥ १ परल्यां वैद्यनाथं च डाकिन्यां भीमशङ्करम् । सेतुबन्धे तु रामेशं नागेशं दारुकावने ॥ २ ॥ वाराणस्यां तु विश्वेशं त्र्यम्बकं गौतमीतटे । हिमालये तु केदारं घृशमेशं च शिवालये ॥ ३ एतानि ज्योतिर्लिङ्गानि सायंप्रातः पठेन्नरः । सप्तजन्मकृतं पापं स्मरणेन विनश्यति ॥ ४

एतेषां द्वादश ज्योतिर्लिङ्गानां माहात्म्यं वर्णनातीतम् । प्रतिदिनं प्रातःकाले ये एतानि ज्योतिर्लिङ्गानि स्मरन्ति तेषां सप्तजन्मकृतं पापं विनश्यति इति शिवपुराणे वर्णितम् अस्ति । न केवलं शिवपुराणे अपि तु रामायणे, महाभारते, इतरेषु अपि धर्मग्रन्थेषु ज्योतिर्लिङ्गानां वर्णनं कृतम् अस्ति । स्कन्दपुराणान्तर्गते काशीखण्डे, सेतुबन्धखण्डे, रेवाखण्डे, अवन्तीखण्डे, केदारखण्डे च क्रमेण काश्याः, रामेश्वरस्य, ओङ्करेश्वरस्य, महाकालस्य, केदारेश्वरस्य च वर्णनम् अस्ति । तैत्तरीयोपनिषदि ब्रह्मा, माया, जीवः, मनः, बुद्धिः, चित्तम्, अहङ्कारः, आकाशः, अग्निः, वायुः, जलं, पृथ्वी इत्येतानि द्वादश तत्त्वानि एव द्वादश ज्योतिर्लिङ्गानि इति उक्तम् । द्वादश आदित्यानां प्रतीकानि द्वादश ज्योतिर्लिङ्गानि इत्यपि भावयन्ति कुत्रचित् ।

द्वादशज्योतिर्लिङ्गानि

भगवान् शङ्करः सर्वेषां जीविनां कल्याणार्थं तीर्थक्षेत्रेषु लिङ्गरूपेण वसति इति उक्तम् अस्ति शिवपुराणे । यत्र यत्र भगवद्भक्ताः रक्षणार्थं भगवन्तम् आहूतवन्तः तत्र सर्वत्र भगवान् शिवः आविर्भूतः सन् ज्योतिर्लिङ्गरूपेण स्थितः । तादृशानि अगणितसंख्याकानि शिवस्थानानि सन्ति अस्माकं देशे । तादृशेषु असंख्येषु शिवस्थानेषु द्वादश ज्योतिर्लिङ्गानि सर्वप्रधानानि । तानि शिवपुराणानुसारम् एवं सन्ति :

इदानीं सुप्तावस्थायां विद्यमानानां ज्वालामुखीनाम् उद्रेकस्थानानि एव द्वादश ज्योतिर्लिङ्गानि इति अभिप्रायः विज्ञानिनाम् । भारतस्य सांस्कृतिक-ऐक्यसाधने एतेषां ज्योतिर्लिङ्गानां योगदानं महदेव अस्ति